

PRVA ČUŠKA IZ JEZIKOSLOVLJA

U svih ovih uskoro više od devet godina svoga života nisam sve do danas, pa niti sada još, razumio tko je to... ta Poslòvica. Samo znam da čim tko stane govoriti neke velike pouke i naputke, unaprijed uvijek prizna kako ih je čuo od stare Poslòvice. K vragu! Ma tko je bogzna onda, zbilja, ta stara?!

A vidim da nitko ne zna ništa pametno kazati sam od sebe iz svoje glave. Kao da im je ta baba popila svima znanje iz mozga.

Ako je toliko, valjda, starija i pametnija od svih, zašto je onda ne spale na lomači?

Nego se tu ponižavaju pred svojom ženom, pred nama djecom, pred didom i pred kmetima: za svaku malo bolju batudu skrušeno priznaju da je nisu smislili sami, nego da ju je stvarno rekla stara Poslòvica. Njoj i seljaci vjeruju više nego njima. Što drugo?! A to je najgore.

I to su zbilja jedine dosta pametne stvari. Ako uzmem... što se sve govori...

A onamo se grade pametnima kada treba izvaliti bilo kakvu bedastoću.

Kao što je meni, nekidan, čak i onaj ponizni gospodin Kušar* – kojega stariji, naši podrugljivci, pogrdno i podmuklo zovu Akademiko, i u kojega sam dugo, sve do tada toliko bio zagledan i začaran – čupkajući mi kosu na zatiljku, iz čista mira točno ovako rekao:

* Marcel Kušar (Rab, 1858. – Rab, 1940), jezikoslovac, dopisni član Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Najpopularnije mu je djelo *Narodno blago*, zbirka fraza, poredbi, poslovice, pitalica, zagonetki.

– A znaš li ti, mali Libero, tko je to gospodin Mikalja?*

– Ne poznam ga ja, gospodin Akade... gospodin Kušar...

Što sam ja mogao, kad me silom iznenada zaustavio ispred Gradske lože! Skoro sam ga nehoteć uvrijedio onim istim nadimkom, i da sam to izrekao, možda bi me za uho... imao bi pravo...

– E, znam ja... da ti ne znaš.

Jer misli da mora on sve znati. Baš on zna što ja znam i što ne znam, kako može znati, možda sam ja baš toga Nikolju... sreo u našoj kavani, ili... iza Vele crkve... Ili pred parobrodom. Nema ni pojma.

Zato sam namjerno lagao:

– Čuo sam, čuo... ma ne sjećam se više.

– Čuo si za signor Jacoba, a? Ko bi reko da si tako učen ti, mali! Orka, učen si ti, vidi ti njega! Ajde, neka. A on je tebe prozvao, da znaš, ovako: *Liber, sibi presidens!*

– Mene?!

Znao sam da hoće vidjeti koliko sam pametan, ali nisam ja kriv što ne znam dobro latinski, osim ono od ministriranja *ad Deum qui laetificat juventutem meam...* i dalje tako cijelu misu, što isto nije malo... iako ne znam što znači. Pa sam pustio njega da kaže.

– Ma, si vidio ti! A što ti na to? – kaže on začuđeno. – Sibi presidens..! Da si ti svoj gazda i da od svoje glave vladáš sam nad sobom... To ti je kao da te ja zovem ‘gospodine načelniče’. Tebe.

– Pa ne, ne mene..., moj barba je načelnik. On je načelnik.

Što ću mu ja, tu se u brzini, slučajno, zabunio, nije čudo! – vidi mene, pa se isti čas sjeti barbe. Ali ne će da prizna. Nego se izvlači.

* Jakov Mikalja (Peschici, Italia, 1601./?! – Loreto !?/, 1654), podrijetlom Hrvat, jezikoslovac, autor čuvenog hrvatsko-talijansko-latinskoga rječnika *Blago jezika slovinskoga...* (1651), prvoga hrvatskog rječnika, i pisac prvog objavljenog hrvatskog pravopisa.

– E, znam, *purtroppo*, znam... znam, nažalost... A onda je naš *messer Jacobo* u istome dahu rekao... – znaš li što je to kad se kaže *uistomedahu*?

– To znači... kad bi se šta reklo...

Zapravo znam, ali ne znam što ću mu reći. Glupost. Dah je ono kad puhneš u zrcalo, u balon, i slični dahovi, prije nego zaroniš u more... a što on: *u istome... u istome...*, bit će *u jednome*. Ipak, ja sam prije zbilja mislio da je on... Ajde, ajde... bolje da šutim! A što je on mislio, neka protumači sam.

– To znači, veli on, – da nije ni šćucnuo, nego odmah nadovezao, prije nego je opet udahnuo... *Ti me capisci*?

– Umhum.

– Ne kaže se umhum, magarac jedan, nego: *si, signor...* da, gospodine, razumio sam.

– Da, razumio sam... gospodine.

– Što si ti razumio, da čujem?!

– Da nije šćucnuo... prije nego je... udahnuo...

On meni ide na živce. Sad se vidi. Da mi ide. Koga vruga šćucnuo!

– E, ma on dalje kaže i piše, da tvoje ime znači još i *nerazložit*. Si vidio ti to! Ma koja *ofeža*, mali moj! Od jednoga bijednoga starkerje tamo još iz dalekih stoljeća! *Ti ga visto, a? Quel poveraccio, vechione decrepito!* I nije ni bio tako star, za reći pravo. A onda bi to značilo, da su oba naša načelnika... što drugo... nego *propjo* nerazložiti!? Ti, po svome imenu, *per forza...*, e, sudbinski, silom prilika, za tako reći, *secondo il battesimo*, jer si tako kršten i jer tako hoće *signor Jacobo*; a on, tvoj barba, sam po sebi, isto po destinaciji, kao gradski načelnik, po svojoj funkciji u onoj poltroni i po... renomeu. Znaš li ti što je to renome, hm?

– Ne–ne–ne mogu se sjetiti... Kanape... Poltrona...

– U istome dahu kaže da ste nepromišljeni... bezobrazni... *che non gavè paura ne rispetto di nessun*, si me razumio? Da se ne bojite nikoga i nikoga ne poštujete, je li? Ma je li istina?! Kako samo *messer Jacobo* to zna? Da ste, to-

bože, neustrašivi... A što on, tvoj barba? *Il signor sibi presidens?* Što on to, onako...? Kako, kako on...?

- Dobro, gospon Kuš..., hvala na pit..., dobro.

- Ma ne, oštija! Ne pitam to.

Mjesto da me pusti kući, sad kad sam bio pristojan i kad sam sve razumio što mi kaže, i kad je otpustio na koncu konca čuperak na mome zatiljku (Frane policijot isto kaže »na koncu konca«. I kaže još »metnimo«), on se dao, metnimo, u neke priče, raširio je ruke oko sebe, kao da sam njegov prijatelj i njegov par... a znaju svi da pijan nije nikad... nego nema društvo, jadan, sâm je..., a oni mu se rugaju, budale. Meni malo ide na živce, ali mi ga je žao, to je moguće, jedno s drugim.

Mjesto da mi kaže: ajde, mali, doma, on se sav razmahao.

- Htio sam čuti, je li on... tvoj barba... sve one lipe stvari što sam ti nabrojio od šjor Mikalje: nerazložit... *e tutte quelle brutte*... one grube stvari. Što ti misliš? Ima li krejance i straha on? *Almeno* od Boga?

- Ne znam, velečasni. Nema. Ne boji se... nikoga

Ne bi se lud čovjek tako zabunio kao ja. Najprije s nadimkom... i sad još... Pa znaju sva djeca da on nije pop!

- Nisam ti ja velečasni, beno mala! - ima pravo da me vrijeđa. - Samo nosim ovaj crni havelok... ja sam ti gospodin Marćel... A ili me ne poznaš?! Kako to?!

- Da, znam... da, da, znam ja..., gospodin Marćel. Samo mi je pobjeglo...

- E, pa onda kad znaš, zašto ne znaš i sve druge stvari oko mene, da nisam pop i sve drugo... reci mi, ajde, lipo, reci... što znaš, povedaj mi!

A koje stvari? O njemu se zna samo što se ovako okolo čuje...

- Da ste progutali košćicu od slive? Je li to?

- Ooo! Ja? Da sam... od šljive? Ma šta govoriš?! A od koga si to čuo?

Odjednom se tako zaprepastio, da sam se i ja začudio. Kao da sam bogzna koju tajnu otkrio. Koju svi znaju.

U strahu sam se brže htio ispričati:

- Nisam čuo... samo su rekli da ste išli doktoru Galzigni, i da vam je rekao da ćete je sâm učiniti, i da se ništa ne bojite... da ćete je učiniti od sebe. Zato se ni ja ne bojim... od trišnje šta sam progutao... dvi-tri košćice... od trišnje.

- Ho-la! Vidi ga ti! A di su ti sada trišnje, mona! Koje vražje trišnje usred ljeta! Kako to oni znaju, šporakačuni!?

- Bit ćedu čuli od doktora. Jer da ste mu odgovorili...

- Šta sam mu odgovorio, šta sam kome doktoru odgovorio, mulac mali!

- ...mu rekli... *'si, si, ben, la zercarò colla bacchettina, signor dottor'*. Da ćete je išcat sa šćapićem.

- Šta... to se oni, u jednu riječ, meni, znači, rugaju, a?! *A tutto spiano!* Sve u šesnaest! *Vigliacchi!* *Ma chi te ga ditto sta roba sporca?!* Od koga čuješ sve te porkarije?

- Nije..., ne, ne, ne rugaju se... samo su meni rekli, da neka se ne bojim ništa trišanja... i da ću i ja sa jednom šibićicom tražiti kad se učinim..., kako gospodin Kušar... jer da ste vi još veću košćicu... pa da vam... nije... naškodila.

- Tko je rekao?! I tvoj barba isto je to rekao, je li, a? I on ti je to pripovijedao, ha?! Trišnje, je li!

- Ne, ne, od slive! Aha! ne to ne znam ko je rekao..., govori se, ne znam ja.

- Kako da ne znaš! Jer ne ćeš mi reći, to je! Od neko-ga mora da si čuo. Reci mi tko je rekao, ala, odmah! *Via!* Daj! Ala-ala!

He, sad, ne smijem nikoga izdati, Bože sačuvaj! Bilo bi!!! A svi znamo onu staru mudricu koja sve zna. Možda je i on potajno obožava.

- Ala, lipo, tko ti je rekao?

- Ma more bit stara Poslòvica... je, je. Poslòvica.

Mislim da sam tu iznenada dobio neku zaušnicu, jer se dalje ne sjećam, nego sam požurio kući, i bolje da sam zaboravio, jedino sam mami rekao da su me tukli. Ne može me obraniti, ali će joj činiti milo.

Toliko sam prije mislio da me on voli kao svaki pravi naučenjak i fini, mirni, ozbiljni, stari, šaljivi gospodin... a sad me... ma vrag ga odnio, čušnuo! Ne jako, ali iznenada. To je strašna sramota jedna! Da kažem mome barbi, svršio bi smjesta u zatvoru ispod Općine i vezali bi mu ruke... smjesta, nego kako... i dali kruh i vodu... Ali me sram, me stid. Pa jasno. Barbin brat, barba Gašpar, isto kaže *smjesta* umjesto *odmah*. To je kancelarijski i sudbeno. Smjesta u bajbuk!

Taj sad Marćel jedini nije ponavljao da mu je stara Poslòvica što rekla, sve je govorio iz svojih usta, valja reći pravo što jest...

Ili nije htio priznati, jer čak me, kao što je poznato, zbog nje malo pljusnuo sa dva prsta; nije uopće ni bolno, ali je lično uvrjedljivo, ponižava i nedostojanstveno je, to jest nedostojno. Ili se ljuti na nju, pa mu je ispod časti, jer misli da je čak i od nje pametniji. Od Poslòvice.

Poslije se i mama ljutila i pitala, da je li to onaj stari od poslòvic mene trisnuo. Ono staro Akademiko... Sad i ona! A šta je s time htjela... stari od poslòvic...? Kad on baš ni jedanput... i nikad... Poslòvicu... ne...ne...

Može čak biti, zašto ne, da on ovu našu Poslòvicu niti ne pozna? Premda uvijek ga vidim da šeta po gradu i oko lo grada, i sigurno i po Gornjoj ulici, gdje ona, ja mislim, živi.

Ja oduvijek mislim da je ona gore na Gornjoj ulici, ali nisam siguran, tamo u dvorištu, gdje smo se nekidan bojali, iza kuće koja nema stakla nego gustu ranjatelju od paučine, a na krovu među kupama dva-tri grmića magriža, pa tamo otraga u dvoru, to je ona stara gobavica, sva iskrivljena do pasa, kad ide na misu, u crnome kotulu sprijeda do zemlje, a straga nadignutom u zrak, pa joj se vide kroz rasparane bječve jako šporke pete u krivim opancima, i koja je ko luda šištala ššiiššš iš! kad nas je vidjela da se mota-

mo oko njezina volta kroz prednju kuću... da je to ona, mislim. Koja bi druga?!

Ma je li to sigurno istina da je toliko pametna?! Nikad je nisam čuo ni progovoriti..., osim iiiš, mularija! Ja ne znam koja bi druga baba mogla biti ona, ako nije ona ta baba.

I baš da je od svih toliko najpametnija, i od barbe i od stare gospođe Milice iz trećeg razreda?! Jednom je i župnik u propovijedi rekao: »Kaže stara Poslòvica«.

Ili je to onda možda koja druga, tko zna, neka udovica, uzmimo, stara gospođa, koja je nepoznata, jer stanuje na Sušaku ili čak u splitskom samostanu?

Barba je navečer propovijedao:

– Kad nemaš lulu, uzmi onda u svoju ruku običnu kartinu, pa zamotaj. A to ti znači ovo: imaš svoju pamet, moniga, ako je imaš, to ti je ta kartina, i neka ti služi da s njome misliš. Misli svojom glavom! – rekla je stara Poslòvica. A ne kao ovo sa tom inšempianom Akademikom...

Mama je rekla: – Ajde, šta ti pada na pamet, nima dte kartinu! Barba je odmahnuo rukom: – *Digo cosi per dir.*

Jer kad je, uzmimo, prije ravno sto i četiri godine slavni Napoleon bio u Africi sa devama, poslali su mu iz porta Marselja pun-krcat brod na jedra gotovih lulā od ilovače za njegovu vojsku, da ima tamo u Egiptu za pušiti i da ima sa čim pušiti škiju vojska. Pun brod! Jer vojska je svoje lule razdrobila na fronti, sjedne na brocak, baci ruksak na kamenje... Francuzi nisu kako Austrijanci *atenti* na svaku škodu, pažljivi, štedljivi, nemaš pojma kako su Francuzi anarkišti, razbij, zgnječi, štetočine oholi... Pun krcat brod. I? Šta je onda nepredviđeno dogodilo se? Nevera, oluja, fortunal na pol Sridnjega mora, ispod Cicilije, najedanput, hopla, brod *afondo*, sve lule k vragu, *addio bella!* Gotovo! I šta sad?! A?

Misliš da je bio jedna budala kao ti, da samo čeka brodske lule, i čeka šta će Kušar reć protiv tvoga barbe, je

li, i da ne zna kako će sad ta tolika vojska, koja je već počela bunu podignuti bez pušenja, kako će ona sad zapaliti duhan? Jer vojska... odmah – bunu! Nema s njom šale! A zašto nisu pazili, budale jedne!

Ti to ne razumiš dobro, jer ne znaš ništa, ali zapamti, kad jedan čovjek ne može pušiti, a jako i sakramentano mu se oće, jer se tako naučio... i organizam ga uznemiruje, srce ti bubu, pluća mu škripe kako u crkvi ôrgani... to ti je prokletstvo jedno, bolest, to je kao... kako što je, *presempio*, jedan kalif Omar, još prije Napoleona, isto tamo u Alesandriji, kad nije imao šta drugo, niti lulu, a za kartine nije ni čuo, mamaluko jedan, zapalio, razumiš, od ljutine i bijesa, sve skupocijenjene knjige i papire. I one od butige, i one od mise, misale, od poreza, od općine, od suda, od župnika, od kršćenih, umrlih, razumiš? Znaš šta znači sve – *tutto quanto*! Kad se kaže: *sve*! Sve! I od katastra. *Ales*!

Eeh! He, he! A mudri vojskovođa Napoleon, *invece*, naredio odmah da se duhan mota u papirus; našao im je trstiku koja se nasreću tako zvala pa se lako mota..., pokazao im kako neka činidu prstima, najprije prstima zafrknuo za...frk-frknuo... ovako polako, jer još nije imao dosta pratike, a! Pa mu se malo prosipalo... i onda ovako pred njima svima polizao *kartinu* svojim jezikom... pokazao im i rekao, kao ono Isukrst s kruhom: ovo je tijelo moje... tako je on rekao: Ovo je sad to... i ovo se zove mala cigara... *anzi*-dapače francuski cigareta! Zvao je jednoga visokoga kapurala: Ajde ti, smotaj i zapali prvi, neka se vojska nauči! Visokoga, se razumije, da ga vidi izdaleka onaj iz zadnjega reda.

To je bilo, vidiš, prije sto i četiri godine da je izumljena bila po prvi put jedna obična cigareta. Jer šta ti misliš, i nju je treba izmisliti, ništa nije gotovo na *gvantijeri*... kako na pijatu ili na tasi... svaka stvar je izum na ovome svijetu! Bog je stvorio čovjeka i sve drugo... i žene, djecu, margarce kao što si ti, ali te neke pičugarije, pogotovo ovi *vicji* od tabaka... nije stvorio on, šta njega briga za to, sve je to pustio neka izumi Nikola Tesla, Marconi, Edison, Rok-

feler... i šta ti ga ja znam... I hoću reći... to sam htio reći, odmah je prestala pobuna – isti čas. Začepio im usta cigaretom... smotkom. *El mio difunto padre diseva*: smotka. A tabakera: smotkovnik iliti smotkovnjača. Šta zna taj Akademiko, kako se onda govorilo! Tako je govorio pokojni otac moj... tako se to zvalo. Pobuna, oću reć... od vojske, čim je to izumljeno... odma je prestala, kako rukom... Eee, moj gospodine! Veliki je on vojskovođa, razumete me. *Altro che veliki!* I izumitelj! Jahao je devu kao konja. Još i lakše. A nikad je prije nije ni vidio! U Parizu nema deva u to vrijeme, to je poznato.

– A ne kako ti – stojiš i puštaš da te on tu podučava. Ma podučava... da, u redu, ne kažem, jer i treba da te se podučava, kad si takav *inlegant*, ali tkogod razuman da te uči, ne miga... onaj izvampeni... Akademiko.

– Nego direktno Napolion! *In persona*. – I ovaj put, kao i uvijek, brzo se umiješala mama. Jedva je dočekala. Poslušajući po kuhinji, govorila je kao da govori zidu ili meni, jasno i glasno, neka barba čuje: – Znači opet ‘ravno sto i četiri’?! Opet isto!? Pitaj ga kako to! Pitaj malo, di mu je pamet?! Ili je i on postao Akademiko.

A zna on dobro kad mi je to još po prvi put pričao, to o lulama od Napoleona!

Kad smo posli vjenčanja u Gospi od Poišana išli fotografu, u Split doli na rivu, pa se htio slikati sa cigarom u ruci, kako da je neki grof. Pala mu je na pamet ta priča. To, kako su izumili tu cigaretu. Onda sam prvi put čula i ja ovu štoriju. A bogzna je li istinita. Svašta izmišlja i sve što čuje popije.

Inšoma, i onda je bilo: ‘sto i četiri godine. Ravno sto i četiri’ Kako i danas. Sto i četiri, je rekao, godina, da su izmislili te vrazje *španjulete*.

Još mu je fotograf rekao, kako da ga sada čujem: ‘Ma vi, šjor moj, pušite kubu, šta vas briga, bit će ona još sto godina starija i od lule. Vama ne treba ni Napulijun, ni *kartina*.’

Posli mi je još mladoženja, kad smo izašli odande ispod Prokurative, rekao: 'Ma koji *inženjož* i pametan fotografo, si ga čula! *Che intelligente, corpo de Bacco! Da non creder!* Da ne poviruješ!

- E, e, a-ha - javio se otamo barba - da, da, ne, ne, nisam imao pravo, ništa, ne, ma kakvi... samo si posli uzdisala: 'Jooo, koji mudrijaš i koji *kokolo* taj Napulijun... od fotografa!' *Me par*, da ti je bio udario u glavu... Sve mi se pari... I još na dan vinčanja!

Razmislivši o svemu u tišini, javi se mama napokon glasnije:

- Koliko je odonda prošlo? - pitala je zid, suđe, krpe, ili mene, ja ne znam koga. A ne znam ni koliko je prošlo. - Koliko godina od našega vjenčanja i fotografanja? I još i sada, nakon trideset i toliko godina on je *delož*, bena stara, zbog one riči *kokolo!* Ne bi rekla ništa, ma ne mogu trpiti da govori 'sto i četiri...sto i četiri'. Roge!

Roge, sto i četiri, kako sto i četiri, ma koje sto i četiri! Sto i četiri - i ono s repom! Već je sto i *trideset* i četiri i više prošlo! Di je čoviku pamet! Nije samo Kušar izvampio! Di je onih trideset godina?! Ostale su u Prokurativi, u onoga moga *kokola*. Kad tako moram reć...!

Barba je najprije malo pošutio gledajući netremice preda se u stol, kao da nije ništa čuo. Onda je podignuo žmul, nečujno progutao ostatak crnjaka, nije ni izvukao zlatni sat iz džepa na *điletu*, kao svaku večer, da pogleda koliko je, nego je ustao kao da je već kasno, i otišao bez riječi u krevet; ne baš na spavanje... ne znam... neobično čudno nekako... Nije se čulo ni da je zahrkao...

Ma u što je nama, mili moj Bože, prošao taj cijeli život od Napoleona naovamo!? Hoće li znati stara Poslòvica to, nekako, ikad objasniti, ili ne će?

A ne će, ne.